

Column

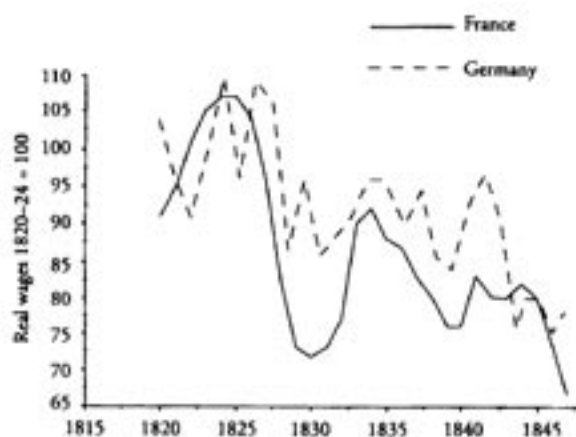
Geschiedenis en plantenziekten

A.J. Vijverberg@kabelfoon.nl

De achterlijkheid van de Franse landbouw in de tweede helft van de achttiende eeuw wordt gezien als een van de oorzaken van het uitbreken van de Franse revolutie in 1789.¹ De weerstand van Franse boeren tegen moderne landbouwmethoden als het zaaien op rijen, de weerstand tegen het de verdeling van gemeenschappelijke rechten op grondgebruik en het niet tot ontwikkeling komen van een marktgerichte productie zijn enkele aspecten die de achterlijkheid en daarmee de armoede van de Franse boeren verklaren. Het recht op aren lezen verplichtte de boeren het graan te oogsten met de sikkel en verbood hen om dat met de zeis te doen. De armoede en het gebrek aan vooruitzichten op een betere toekomst hebben de revolutionaire bereidheid van de Franse boeren gestimuleerd. In diezelfde halve eeuw (1750-1800) herstelde de landadel oude rechten die tot een verdere uitbuiting van de boerenbevolking leidde. Dat herstel van die oude rechten zal het verlangen om eraf te komen en daarmee het verlangen naar revolutie bij de boerenbevolking ongetwijfeld hebben doen groeien.

Plattelandsbewoners zijn meestal niet de eersten die tot revolutie komen. Voedselgebrek, hongersnood staat vaak aan de wieg van een revolutie en daarmee staan de landbouw en het platteland weer vooraan bij een aantal revoluties. Vorig jaar heeft prof. Zadoks een boek gepubliceerd waarin hij de rol van plantenziekten in de geschiedenis belicht heeft.² In een goed gedocumenteerde studie maakt hij aannemelijk dat moederkoren, *Claviceps purpurea*, een rol gespeeld heeft in het ontstaan en het succes van de Franse revolutie. Moederkoren leidt tot de dood, het afsterven van ledenmaten of mentale problemen (moederkoren bevat stoffen verwant aan LSD). Deze laatste, milde vorm van ergotisme (kriebelziekte), kwam waarschijnlijk het meest voor en zou de bestormers van de Bastille en vele andere revolutionairen wel eens over hun angsten heen geholpen kunnen hebben. In de studie komt ook de aardappelziekte, *Phytophthora infestans*, uitgebreid aan bod. De aandacht is daarbij niet gericht op de gevolgen van de epidemie voor Ierland maar op de veel minder

bekende gevolgen voor het continentale Europa. De eerste helft van de negentiende eeuw was een periode waarin de aardappel won aan betekenis voor de voedselvoorziening in Europa. Het was ook een periode van teruglopende welvaart zoals bijgaande grafiek aangeeft.³ De toegenomen betekenis van de aardappel als volksvoedsel en de uitbraak van de aardappelziekte in 1844 leidde tot gespannen situaties. Zadoks bekijkt de uitbraak van de aardappelziekte in samenhang met andere problemen. Hij heeft oog voor de weersomstandigheden, het optreden van andere ziekten en plagen (onder meer veldmuizen).

Loonontwikkeling Frankrijk en Duitsland tussen 1820 en 1850. De grafiek illustreert de economische stagnatie op het Europese continent.

Hij maakt duidelijk dat het revolutionaire jaar 1848 mede door hongersnood (lees plantenziekten) beïnvloed is. Oorlogen zijn ook wel eens afgeblazen door optredende plantenziekten. Plantenziekten veroorzaakten dan honger of vergiftiging van soldaten en paarden. Soms ook werden hongersnoden aan plantenziekten toegeschreven terwijl de echte oorzaak slecht bestuur was. De verdienste van het boek van Zadoks is dat het een verbinding legt tussen (het verloop van) oorlog en vrede, plantenziekten en hongersnood. Geschiedenis is géén natuurwetenschap. Het is niet een wetenschap waarin experimenten mogelijk zijn. Geschiedenis gaat om het ontwikkelen van een (zo betrouwbaar mogelijke) visie op het verleden. Met dit boek heeft prof. Zadoks een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de invloed van plantenziekten op de loop van de geschiedenis. Ik denk dat historici, maar ook landbouwkundigen, hem daarvoor dankbaar zullen zijn.

¹ Goodwin, A., 1960. *De Franse revolutie*. De Haan, Zeist: 18 e.v.

² Zadoks, J.C., 2008. *On the political economy of plant disease epidemics*. Capita selecta in historical epidemiology. Wageningen academic Publishers, Wageningen.

³ Sperber, J., 1952. *The European revolutions, 1848-1851*. Cambridge Press, Cambridge: 24.